

ОСНОВНІ КОНТЕНТ-АНАЛІТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ БРИТАНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТСЬКОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ ДЕБАТІВ У ПАЛАТІ ГРОМАД)

У статті наведено стислий огляд контент-аналізу і визначено його місце і значимість у системі лінгвістичних досліджень. Застосовуючи кількісні та якісні принципи аналізу стенографічних звітів дебатів у Палаті громад британського парламенту, авторами визначено основні контрастивно-типологічні та контент-аналітичні характеристики цього дискурсу і зроблено висновки щодо його природи.

Ключові слова: контент-аналіз, семантичне ядро, інституційний дискурс, парламентські дебати, засоби масової інформації та комунікації.

Постановка проблеми. Вивчення мови включає багато аспектів, які в комбінації дають цілісне уявлення про тенденції та процеси, що відбуваються у мові як у синхронічному, так і діахронічному ракурсі. Аналіз змістової тематики, як один із видів якісного аналізу текстів, первинно застосовувався в соціальних науках і являв собою «систематичний і повторюваний засіб компресії багатьох слів тексту в менші змістові категорії, побудовані на загальних правилах кодування» [6]. Будучи відносно новим напрямком лінгвістичних досліджень, контент-аналіз наразі виступає цінним інструментом вивчення різноманітних інституційних дискурсів. Розвиток і становлення цієї дисципліни почався у 30-х рр. ХХ ст., коли була розроблена методологія кількісного та якісного визначення частотності семантичних елементів у текстах. Це уможливило дослідників вивчати значні масиви інформації і систематично виявляти їх властивості, концентруючись в цьому випадку на частотності вживання певних ключових слів, які свідчили про основну тематичну спрямованість дискурсу. Опіраючись на твердження, що слова та фрази, які найчастіше зустрічаються в тексті, становлять його семантичне ядро і відповідно несуть інформацію про тематику комунікації, можна зробити подальші висновки про популярність того чи іншого інституційного дискурсу, базуючись на регулярності появи текстів різної тематики як інформаційних наслідків дискурсу.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Від середини 80-х років ХХ ст. практика контент-аналізу була розширена від простого підрахунку слів у певних відрізках тексту до практичнішого застосування, що було продиктовано вимогами часу і стало цінним інструментом

в оцінці ефективності зв'язків з громадськістю. Це пов'язано із зростанням ваги засобами масової інформації (ЗМІ) у висвітленні суспільних процесів, значним розширенням їх числа й можливостей і поступовою трансформацією із суто інформаційних засобів у комунікаційні (ЗМК). Регулярність появи у ЗМІ публікацій певної тематики стало поштовхом до розвитку медіа-аналізу (або оцінки медіа), що давало значні відомості про циркуляцію, періодичність виходу окремих ЗМІ, підтримувало їх популярність серед читачів або слухачів [5]. В українській журналістиці вичерпно вважається робота Н. Костенко і В. Іванова «Досвід контент-аналізу: моделі та практики», де розглядаються методологічні та методичні засади вивчення змістової наповненості масової комунікації, наводиться вітчизняний і західний досвід контент-аналізу документів і текстів мас-медіа [1]. У сучасному застосуванні дані контент-аналізу, отримані від обробки різноманітних текстів доступних у ЗМК, як то інтернет-блогів, новинних повідомлень, маніфестів політичних партій і наукових статей, створюють також об'ємну картину ціннісних характеристик політикуму та суспільства тієї чи іншої країни.

Вельми важливою перевагою використання контент-аналізу текстів ЗМК, на думку Д. Неліпи, є його спроможність поєднувати як якісні, так і кількісні операції, що дозволяє враховувати не лише емоційну забарвленість, контекст вживання певної семантичної одиниці, а й її взаємозв'язки з іншими поняттями [2, с. 322]. Така особливість стає вкрай важливою при системному аналізі стенографічних звітів парламентських слухань, які не передають невербальні аспекти комунікації,

втім аналіз синонімії та конотації семантичних одиниць уможливило отримання даних про їх прагматичну спрямованість.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значні переваги, які надає метод контент-аналізу, він ще не досить широко використовується вітчизняною лінгвістичною та політичною наукою. Причиною цього може бути поверхневе розуміння його сутності, яке часом зводиться до суто математичних підрахунків. Найчастіше інформація, отримана від таких операцій, потрібна для подальшого опрацювання певної проблеми, тобто в цьому випадку контент-аналіз виступає лише як технологія проведення більшого дослідження, наприклад системного аналізу певного політичного явища чи процесу. Втім системний аналіз текстів політичної тематики особливо на пропозиційному рівні дозволяє осмислити кількісні та якісні характеристики змістів, що зустрічаються у певному жанрі дискурсу, і таким чином систематизувати уявлення про семантичну й прагматичну побудову інституціональних дискурсів різних країн.

Метою статті є опис типових для британського парламентського дискурсу змістових категорій (наприклад, зовнішня та внутрішня політика, культура і спорт і т. ін.) для створення необхідної семантичної бази частотності вживання певних семантичних категорій для співставлення цих змістових характеристик у різних інституційних дискурсах, а також у межах одного дискурсу у різних країнах. Адже саме такий підхід уможливило об'єктивний якісно-кількісний опис однакового змісту дискурсу для різних мов на рівні спільних для них семантичних категорій як певних жанрових преференційно-семантичних констант, що відображають аспекти навколишнього світу.

Виклад основного матеріалу. Контент-аналітичні характеристики, що відображають змістове наповнення дискурсу є важливим показником політичної і соціальної компетенції, аксіологічних векторів та ментальних характеристик нації. Як відомо, дискурс британського парламенту є послідовним і вельми ритуалізованим, що обумовлено історичними реаліями та нинішнім статусом Великої Британії як країни не лише зрілої демократії, а й міцної економіки. Тому до тем, які найчастіше обговорюються у парламенті, належать: внутрішня політика з такими її під категоріями: соціальний захист, забезпечення прав інвалідів, охорона правопорядку, а також питання культури та зовнішньої політики.

За даними контент-аналізу Британського парламентського дискурсу періоду від 1935 до 2010 року виявлено певні тематичні ядра, які містили деяку кількість семантичних елементів. Серед найбільш уживаних зазначено *waste* (укр. *відходи*), *public* (укр. *громадський*), *important* (укр. *важливий*), *country* (укр. *країна*), *future* (укр. *майбутнє*), *British* (укр. *британський*), *community* (укр. *спільнота*), *health* (укр. *здоров'я*), *tax* (укр. *податки*), *police* (укр. *поліція*), *war* (укр. *війна*), *industry* (укр. *промисловість*), *friend* (укр. *друг*), *men* (укр. *чоловіки*), *women* (укр. *жінки*) [3]. Причому піки вживання таких понять як *waste* (укр. *відходи*) припали на 1940 (0,040 %) і 2005 рр. (0,050 %); вживання слова «важливий» значно зросло від 0,1 % на початку досліджуваного періоду до 0,5 % у наші дні; слово «країна» зараз уживається дуже рідко – було відмічено значне зниження від 0,7 % до 0,35 % за період дослідження; прикметник «британський» після піку на позначці 0,35 % у 1980 р. зараз лунає значно рідше – 0,15 %, можливо, через негативну історичну конотацію його вживання витісняється словом «спільнота»; цікаво, що вживання терміна «податки» перебувало на позначці 0 на початку досліджуваного періоду, а його пік зареєстровано у 1965 р., що становило 0,35 %. У часи Другої світової війни слово «війна» вживалося з частотою 1,2 %, зараз же його майже нечуто – 0,01 %, і зведено до питань зовнішньої політики. За даними цього ресурсу, гендерне питання було популярнішим у середині ХХ ст., ніж зараз – про це свідчить вживання іменників «чоловіки» і «жінки», яке становило 0,48 % і 0,23 % відповідно у 40-х рр. ХХ ст., а зараз упало до 0,3 % і 1 %. Слова «друг» (коливається в межах 0,06 % і 0,11 %) і «сім'я» (0,05 % – 0,08 %) загалом лунають чи не найчастіше [3], що пояснюється традиційним ритуалізованим звертанням у парламентських обговореннях *my honored friend* (укр. *мій високоповажний друже*) і цінністю сім'ї у британському укладі життя. Ці ключові слова дозволяють зробити висновок про загальну тематику парламентських обговорень у Великій Британії, а саме – цей інституційний дискурс здебільшого орієнтований на загальнолюдські цінності й утвердження провідної ролі Великої Британії у сучасному світі.

Парламентська процедура у Палаті громад британського парламенту здійснюється шляхом звітів представників виконавчої влади (членів Кабінету Міністрів) перед представниками законодавчої влади (парламентарями). Щосереді відбувається заслуховування Прем'єр-міністра в парламенті. Обидві палати (Лордів і Громад) проводять дебати, під час яких члени парламенту

обговорюють урядову політику і поточні події, а також пропонують нові закони. Дебати побудовано таким чином, щоб допомогти членам парламенту і Лордам досягти рішення у певному питанні. Голосування часто проводиться після закінчення обговорень, під час якого може бути прийнято або відхилено запропонований закон, а також проведено реєстрацію думок з даного питання. Усі дебати фіксуються в публікаціях, що називаються *Hansard* і доступні для ознайомлення он-лайн та у пресі [4].

Проаналізувавши уривок обговорень з питання реформування системи соціального захисту (*Welfare Reform Bill*), наведений у прикладі (1), виявлено семантичне ядро, яке складалося з таких слів і словосполучень: *welfare* (укр. *добробут*), *the welfare state* (укр. *державна підтримка добробуту*), *a safety net* (укр. *система захисту*), *Government's measures* (укр. *урядові заходи*), *an alternative lifestyle choice* (укр. *альтернативний спосіб життя*). Критерієм для віднесення того чи іншого слова до розряду ключових у певному уривку дискурсу слугувала частотність його вживання, що становила не менше трьох разів.

(1) *The Minister of State, Department for Work and Pensions (Chris Grayling)* [тут і далі виділення наше. – З. П., П. Г.]: *The principle of the welfare state that I described—that it is there to provide a safety net for those who have no other form of income—has operated for a very long time, including under the previous Government. The welfare state provides a degree of support to those who have another form of income, but it is a long-standing principle of the jobseeker's allowance system that such support is not unlimited.*

Philip Davies (Shipley) (Con): *What taxpayers in my constituency find obnoxious is people who use the welfare state as an alternative lifestyle choice rather than as a safety net, for which it was first intended. Does my right hon. Friend agree that the Government, through this measure and their other changes, are trying to go back to what the welfare state was initially intended for, namely a safety net rather than an alternative lifestyle choice?* Режим доступу:

<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201212/cmhansrd/cm120201/debtext/120201-0001.htm#12020160000001>

Як бачимо на прикладі (1), цей уривок дискурсу демонструє високий рівень цілісності та зв'язності; мовленнєва взаємодія сконцентрована навколо семантичного ядра, що свідчить про високу ступінь риторичних навиків учасників діалогу.

Приклад (2) демонструє іншу популярну тему обговорень: захист прав осіб з особливими

потребами, у даному разі йдеться про захист честі тяжкохворих людей, що стикаються з принизливими ситуаціями обшуку в аеропортах:

(2) *Tom Blenkinsop (Middlesbrough South and East Cleveland) (Lab):* *I beg to move, That leave be given to bring in a Bill to require security search arrangements at airports to ensure that appropriate levels of privacy are provided for people with disabilities; and for connected purposes.*

The Bill would require Her Majesty's Government to take measures to ensure that the dignity of stoma bag users and other disabled people is protected at airport security checkpoints throughout the United Kingdom and the European Union.

Many people who face life-threatening health conditions such as bowel and bladder cancer and Crohn's disease must undergo surgery, such as colostomies and urostomies. Such surgery should not end their right to travel, whether it be for business, for pleasure or to see friends and family, nor should it end their right to be treated with dignity while doing so. Unfortunately, that is what often occurs. Режим доступу:

<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201212/cmhansrd/cm120201/debtext/120201-0001.htm#12020160000001>

У цьому уривку дискурсу можна виділити семантичне ядро, яке становлять слова *security search arrangements at airports* (укр. *пошукові засоби безпеки в аеропортах*), *privacy* (укр. *приватність*) і його синонім у даному контексті *dignity* (укр. *честь*), *disabled people* (укр. *люди з особливими потребами*). Той факт, що ця тема часто обговорюється на рівні законодавства – у даному випадку пропонується прийняти законопроект, який забороняв би піддавати обшуку певні категорії інвалідів – свідчить про високі ціннісні стандарти британського суспільства.

Приклад (3) демонструє обговорення питання зовнішньої політики, а саме контролю над Фолклендськими островами. Частина зовнішньополітичних питань у парламентських слуханнях Великої Британії відносно невелика – трохи більше 25 % і зазвичай торкається подій у «гарячих точках». У цьому випадку Британія стверджує свою лідерську позицію у світі, продовжуючи утримувати контроль над Фолклендськими островами в Атлантичному океані біля узбережжя Аргентини, незважаючи на юридичні позови останньої про долучення цієї території до її континентальної платформи. Будучи невідзначним і нечастим питанням парламентських обговорень, цей приклад цікавий з погляду меґатематичної спрямованості британського політичного дискурсу взагалі – утвердженням унікальної

позиції Великої Британії у світі. Зокрема, Міністр збройних сил Е. Робатан заявляє: «Британський уряд, як і попередні уряди, переконаний, що Фолклендські острови залишатимуться британськими допоки їх жителі цього бажають».

(3) The Minister for the Armed Forces (Mr Andrew Robathan): *The Ministry of Defence undertakes regular assessments of potential military threats to the Falkland Islands to ensure that we retain an appropriate level of defensive capability to address any such threats. There is no current evidence of the intent, or indeed capability, to launch a credible military threat to the south Atlantic. However, we remain vigilant and committed to the protection of the Falkland islands.*

Mr David Hanson (Delyn) (Lab): *What assurances can the Minister give the House that the Falkland Islands will remain as well defended after the comprehensive spending review, following the comments of generals and others in the military over the weekend about the potential pressures on the defence budget in future?*

Mr Robathan: *I think I can assure the right hon. Gentleman that the islands will remain well defended. I spent four months of my life in the Falklands Islands back in 1989 and know the strategic situation there. I know that the British previous Governments, are determined that the Falkland*

Islands will remain British for Government, like as long as the Falkland islanders wish them to be so. Режим доступу: <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201314/cmhansrd/cm130617/debtext/130617-0001.htm#130617700011>

У семантичному плані цей уривок виділяє ядро *military threats* (укр. *військові загрози*), *defensive capability* (укр. *оборонна спроможність*), *remain well defended* (укр. *залишатися добре захищеним*), що говорить про слідування мікротемі, а це є визначною характеристикою послідовного ведення парламентських дебатов.

Висновки. Регулярна співмірність і тематична збалансованість змістів у середині мовленнєвих взаємодій, повторюваність преференційно-семантичних констант у парламентському дискурсі взагалі свідчить про високу інституціоналізованість британського політичного дискурсу та послідовний характер ведення дебатов. Мовленнєві взаємодії, в рамках яких можливо виділити стійке семантичне ядро, відрізняються високим ступенем цілісності та зв'язності, а також відповідністю мікротемі. На макротематичному рівні спостерігається повторюваність таких тем, як захист певних верств населення (осіб з особливими потребами, платників податків, безробітних), що свідчить про ціннісні уклади британського суспільства.

Список літератури

1. Костенко Н. Досвід контент-аналізу: моделі та практики : [монографія] / Н. Костенко, В. Іванова. – К. : Центр вільної преси, 2003. – 200 с.
2. Неліпа Д. Контент-аналіз як технологія збору первинних даних при здійсненні системного аналізу політичних явищ і процесів / Д. Неліпа // Social-Science. Український науковий журнал. – Вип. 4. – 2011. – С. 322.
3. An Analysis of UK Parliamentary Language 1935 – 2010 [Електронний ресурс] / CONTENTINI. – Режим доступу: <http://contentini.com/an-analysis-of-uk-parliamentary-language-1935-2010>.
4. Debate [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.parliament.uk/about/how/role/debate>.
5. Methods of Media Analysis // ReStore. Economic and Social Research Councils. – Retrieved 13 June, 2013.
6. Stemler S. An Overview of Content Analysis [Електронний ресурс] / Steve Stemler // Practical Assessment, Research & Evaluation. – 2001. – 7 (17). – Режим доступу: <http://pareonline.net/getvn.asp?v=7&n=17>.

P. Zernetsky, G. Riabokon

MAIN CONTENT-ANALYTICAL CHARACTERISTICS OF BRITISH PARLIAMENTARY DISCOURSE (ON THE MATERIAL OF THE DEBATES IN THE HOUSES OF COMMONS)

The article presents a concise review of content-analysis and defines its place and importance in the system of linguistic research. Using qualitative and quantitative principles of analysis of Written Ministerial Statements in the Houses of Commons the authors define the main contrastive typological and content-analytical characteristics of this discourse and make conclusion about its nature.

Keywords: content-analysis, semantic nuclear, institutional discourse, parliamentary debates, the media of mass information and communication.

Матеріал надійшов 04.12.2013